

Türk Siyasi Tarih Yazımına Katkı Yapan Bir Diplomat: Büyükelçi Kâmuran Gürün

Ali Engin Oba*

Giriş

Bilindiği üzere, diplomasi tarihi veya uluslararası ilişkiler tarihi, ülkemizde genel olarak siyasi tarih adı altında ele alınmakta ve okutulmaktadır. Diplomasi tarihi, tarih biliminde geç ortaya çıkmış bir alandır. Avrupa'da 18. yy. sonlarından itibaren, ülkemizde ise 20. yy.'da tarih yazıcılığına dahil olmuştur. Bu alanda büyük boşluk olduğu ileri sürülmektedir.¹ Siyasi tarihin konusu devletlerin iç ve dış politikalarıdır. Siyasi tarih, uluslararası sistemin temel birimi bağımsız devletlerin birbirlerine olan ilişkilerini değerlendirir.² Siyasi tarih, devlet çapında yürütülen siyasetleri inceler. Her çeşit siyasal olay da siyasi tarih konusu değildir.³ Türkiye'de siyasi tarih eğitimi ilk defa Mülkiye'de, 1878'de başlamıştır ve ilk öğretim üyesi de Abdurrahman Şeref Bey'dir.⁴

Postmodernizm tarih bilimini ve siyasi tarihi olumsuz şekilde etkilemiştir. Ancak, küreselleşmenin ulus devleti ortadan kaldıramaması nedeniyle devletin rolünün arttığı bir dünyada, devlet merkezli tarih yazımı önemini kaybetmemiştir.⁵ Bu nedenle, siyasi tarihin Türk tarihi yazımı içinde önemli bir alan teşkil edeceği düşünülmektedir.

* Büyükelçi (E) Prof. Dr., Çağ Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, enginoba@hotmail.com DOI: 10.37879/9789751749994.2022.26

1 İlber Ortaylı, Çağrı Erhan'ın *Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, Ankara 2001, adlı eserine yazdığı tanıtım yazısı.

2 Oral Sander, *Siyasi Tarih, İlk çağlardan 1918'e*, Ankara 2005, s. 26.

3 Ahmet Mumcu, *Siyasi Tarihe Giriş*, Ankara 1980. s. 18.

4 Prof. Dr. A. Haluk Ülman, "Türkiye'de Siyasi Tarih Yazıcılığı ve Siyasi Tarihçilerimiz", *Türkiye'de Siyasi Tarih Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu*, Ankara 2006, s. 23-30.

5 Melek Fırat, "Dünya'da Siyasi Tarih Disiplininin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", *Türkiye'de Siyasi Tarih Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu*, Ankara 2006, s. 21

Bu çerçeve de, Dışişleri Bakanlığının arşivlerini açmak için yürüttüğü çabalar bilinmektedir. Nitekim, Dışişleri Bakanlığının arşiv envanterinde 2005 yılı itibarıyla 111.000 kutu-klasör ile 9.000 adet defter bulunmaktadır. Bunların içinde yaklaşık 65 milyon belge yer aldığı tahmin edilmektedir.⁶ Dışişleri Bakanlığı, Cumhuriyet'imizin 50. yıldönümü vesilesi ile bu belgelerin bir kısmını kullanarak bazı kitaplar yayınlamıştır.⁷ Bunların yanında Türk diplomatları da anı ve araştırmaları ile Türk siyasi tarih yazımına katkıda bulunmaktadırlar. Bunların içinde, en tanınmış, Büyükelçi Bilal Şimşir'dir. Keza, Büyükelçi Kâmuran Gürün'ün 3 cilt halinde yayınladığı ve kariyeri boyunca tuttuğu notlara dayalı anıları önemlidir. Bu anıların, özellikle Türk-Yunan İlişkileri bölümü çok kıymetlidir. Atina'da yaptığı büyükelçilik sırasında izlenim ve değerlendirmelerini içeren anıları, Türk-Yunan siyasi ilişkilerinin anlaşılması için vazgeçilmez bir kaynak niteliğindedir. Anı yazımının önemine dikkat çeken Gürün'ün bu konudaki makalesi de ilgi çekicidir.⁸

Kâmuran Gürün'ün hiç şüphesiz Türk Siyasi tarihi yazımına en büyük katkılardan biri de "Ermeni Dosyası" adlı çalışmasıdır.⁹ Bu konuda, bu eser ülkemizde yapılmış belli başlı çalışmalardan biridir. Gürün'ün siyasi tarihe bir diğer katkısı *Savaşan Dünya ve Türkiye* adlı çalışmasıdır. Bu çalışma, 3 cilt halinde yayınlanmıştır.¹⁰ Türk dış politikasını tarihi perspektif açısından değerlendirmiş ve bu çalışmayı *Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası* adı altında yayınlamıştır.¹¹ Ayrıca Türk-Sovyet ilişkilerini 1920'den 1953'e kadar ele alarak ortaya koymuştur.¹² Bu çalışma da Türk siyasi tarihi yazımı için bir katkı niteliğindedir. Gürün ayrıca *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi* adlı eseri ile, Türklerin yurtlarını, ırklarını, dillerini, beyliklerini ve bugüne kadar ki gelişmelerini tarihi bir metod içinde tahlil etmeye çalışmıştır.¹³

6 Mevlüt Çavuşoğlu, *2016 yılı başında Dış Politikamız, Dışişleri Bakanlığının 2016 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Plan ve Bütçe Komisyonuna Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık*, Ankara 2016, s. 180.

7 Örneğin: *Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl Lozan (1922-1923)*, Dışişleri Bakanlığı Yayını, ts..

8 Kâmuran Gürün, "Tarih ve Hatırat", *Bellekten*, LX/227-229, s. 227-231.

9 Kâmuran Gürün, *Ermeni Dosyası*, TTK Yay., Ankara, 1983.

10 Kâmuran Gürün, *Savaşan Dünya ve Türkiye 1*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1986; Kâmuran Gürün, *Savaşan Dünya ve Türkiye 2*, İnkilap Yayınevi, İstanbul 1997; Kâmuran Gürün, *Savaşan Dünya ve Türkiye 3*, Tekin Yayınevi, İstanbul 2000.

11 Kâmuran Gürün, *Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*, SBF Yayını, Ankara 1983.

12 Kâmuran Gürün, *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)*, TTK Yay., Ankara 2010.

13 Kâmuran Gürün, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1984.

Büyükelçi Kâmuran Gürün'ün Anıları

Kâmuran Gürün 1924'te İstanbul'da doğmuştur, Galatasaray Lisesi ve Siyasal Bilgiler Okulu'ndan sonra 1948'de Dışişleri Bakanlığına katılmıştır. 35 yıl Dışişleri Bakanlığında çalışmıştır. Bonn ve Londra Büyükelçiliklerindeki görevinden sonra, Genel Sekreter Ekonomik İşler yardımcılığında bulunmuş 1967'de Bükreş Büyükelçiliği'ne, 1970'de OECD Nezdinde Daimi Temsilcilikimize, 1972'de de Atina Büyükelçiliği'ne atanmıştır. 1978'de CENTO Genel Sekreteri, 1980'de de Dışişleri Bakanlığı müsteşarı olmuştur. 1983-1995 tarihlerinde Türk Tarih Kurumu asli üyeliğini de üstlenmiştir. 1982'de emekli olduktan sonra, 1986-1989 tarihlerinde Güneş gazetesinde, 1989-1994 tarihlerinde Hürriyet gazetesinde uluslararası ilişkilerin güncel sorunları hakkında yazı yazmıştır. Ayrıca Ankara Üniversitesinde ve Marmara Üniversitesinde Türk Dış Politikası hakkında dersler vermiştir. 1984-1986 yılları arasında TRT Yüksek Kurulunun başkanlığını da yapmıştır. 2004 yılında vefat etmiştir.

Kâmuran Gürün'ün 1948'den emekli olduğu 1982'ye kadar Dışişleri Bakanlığındaki görevi ile ilgili anıları 3 cilt halinde yayınlanmıştır. Tuttuğu notlar, yazdığı raporlar ve değerlendirmelere dayalı bu anıların 1. cildi *Akıntıya Kürek* adını taşımaktadır.¹⁴ Gürün, bu kitabında Bakanlığa girişinden sonra Merkez Teşkilatı'ndaki, Bonn ve Londra Büyükelçiliklerindeki çalışmalarını anlatmaktadır. Ayrıca İdari İşler Genel Müdürlüğü, Genel Sekreter Ekonomik İşler Yardımcılığı görevleri çerçevesinde, 18 yıllık meslek döneminde, Dışişleri Bakanlığının işleyişi ile Türkiye'nin Ortak Pazara girişine yönelik hazırlıklar hakkında birinci elden bilgiler vermektedir. Bu cildin önsözünde, hatıra yazımının Türkiye'de yerleşmemiş bir adet olduğunu belirtmektedir. Belirli olaylarda ön planda olan kişilerin kararlarının nedenlerini, bu kişilerin konulara bakış açılarını anlamak için anıların önem taşıdığını vurgulamaktadır. Bu nedenle “Geleceğin araştırmalarına kaynak bırakmak gayesiyle” hatıralarını yazdığını söylemektedir.¹⁵

Anıların 2. cildi, 1967-1976 yıllarını kapsamaktadır. “Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları” başlıklıdır.¹⁶ Bu cildin de taktim bölümünde “İlerde araştırma yapacak olanların kolay kolay öğrenemeyecekleri olayların unutulmaması, bulamayacakları vesikaların yok olup gitmemesi için yazmak gerektiğini” duyduğunu belirtmektedir.¹⁷

14 Kâmuran Gürün, *Akıntıya Kürek, Bir büyükelçinin Anıları*, Milliyet, İstanbul 1994.

15 Gürün, *Akıntıya Kürek*, s. 11.

16 Kâmuran Gürün, *Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları*, Milliyet Yay., İstanbul 1994.

17 Gürün, *Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları*, s. 11.

Gürün, Bükreş Büyükelçiliği dönemini, Türk-Romen İlişkilerinin durumunu, Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in 17-20 Mayıs 1967'deki, Başbakan Demirel'in 13-17 Eylül 1967'deki, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın 13-17 Nisan 1970'deki resmi ziyaretlerini ayrıntılı olarak anlatmaktadır. 1968'de Rusların Prag'ı işgali ve bunun yarattığı sonuçlar, 2 Ağustos 1969'da ABD Başkanı Nixon'un Bükreş'i ziyareti de değerlendirilmektedir.

Bükreş'ten sonra Gürün, OECD nezdine Büyükelçi Daimi Temsilci olarak atanmıştır. 2 seneye yakın bir süre bu görevde kalan Gürün, bu dönemle ilgili anıları çok kısadır. Daha çok ekonomik konular üzerinde durulmuştur. İsmet İnönü'nün sağlık nedeni ile Aralık 1971'de Paris'e yaptığı ziyaretle ilgili bilgiler de ilginçtir.

Bu ciltteki anıların ağırlığı Atina Büyükelçiliği'ni, 17 Kasım 1972'den 22 Haziran 1976'ya kadar ki dönemi kapsamaktadır. Bilindiği üzere, Türk-Yunan İlişkileri Türk Dış Politikasının en önemli sorunlarının başında yer almaktadır.¹⁸ Gürün'ün, Atina Büyükelçiliği sırasında 1974 Temmuz ayında Kıbrıs çıkartmamız meydana gelmiştir. Bu olayın Türk-Yunan İlişkilerine etkisi ve daha sonraki gelişmeler anıların ilginç bölümünü oluşturmaktadır. Gürün'ün, Yunanistan ile ilgili anıları, Türk-Yunan ilişkilerine genel bakış ile başlamaktadır. Büyükelçinin yeni görevi vesilesi ile yaptığı ziyaretlerdeki izlenimleri ile devam etmektedir. Büyükelçi, Yunanistan'da Türk dostluğunun yerleşmesi için düzeltilmesi gereken müesseseler üzerinde de durmaktadır. Bu çerçevede, Yunan Kilise'sine, okul kitaplarındaki Türkiye aleyhindeki yazılara değinmektedir. Basın, Türkiye aleyhinde çalışmak için kurulmuş dernekler üzerinde durulmaktadır. Daha sonra, Türk azınlığı, Kıbrıs sorununun etkileri, Türk-Yunan İlişkileri çerçevesinde yapılan çeşitli toplantılar, yıllık raporlar, ikili ilişkilerin sorunları, Kıt'a Sahanlığı, Türk-Yunan Zirvesi, ve çeşitli konuşmaların özetleri, Kıbrıs'ta darbe ve müdahalemiz, Karamanlis'in dönüşü, İkinci Kıbrıs Harekatı, Büyükelçiler Toplantısı ve konuşulan konular, FIR Anlaşmazlığı ele alınmaktadır. Böylece Gürün'ün bu anıları, diplomasi tarihi için vazgeçilmez kaynak niteliğini de taşımaktadır. Türk-Yunan İlişkileriyle ilgili bir çalışmada muhakkak değerlendirilmesi gereken bu anıda yer alan bilgi ve değerlendirmeler, Gürün'ün Türk Siyasi Tarih yazımına önemli bir katkısını oluşturmaktadır.

18 Türk-Yunan İlişkileri için bir değerlendirme: Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak, *150 Yıllık Türk-Yunan İlişkilerinin Düşündürdükleri*, Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan, SBF Yay., Ankara 1981, s. 47-63.

Anıların 3. cildi, “Fırtınalı Yıllar“ başlığını taşımaktadır.¹⁹ Bu bölümde, Gürün, CENTO Genel Sekreteri olarak Ortadoğu’daki gelişmeleri değerlendirmektedir. Daha sonra, anıların önemli bölümünü Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliğine, Müsteşarlığına ayırmaktadır. Bu çerçevede, 1980 Askeri Darbe sonrası yönetim döneminin sorunlarını, Kıbrıs, Türk-Yunan İlişkileri başta olmak üzere, Türk-Dış Politikası’nın önemli konularını, bu bağlamda, yapılan görüşmelerin zabıtlarının özetlerini anılarında yer vermektedir. Ayrıca, Ermeni Asala Terörü de ele alınarak incelenmektedir. Bu çerçevede, yapılan girişimler ortaya konulmaktadır. Türkiye’nin dış ilişkileriyle ilgili diğer sorunlar dile getirilmektedir. Bu bağlamda, ABD’de Türkleri örgütleme çalışmaları, Ermenilere karşı ABD’de Yahudi lobisinden yararlanma konusu anlatılmaktadır. Haliç uçağının 24 Mayıs 1981’de kaçırılışı olayı hakkında da çok ayrıntılı bilgi verilmektedir.

Bu ciltteki anılar Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı’nın üstlendiği görevin etkinliğini de göstermesi bakımından diplomasi araştırmaları için de ilginç bir kaynak niteliğindedir. Özetle, yukarıda ayrıntıları belirtildiği üzere, Gürün’ün, 35 yılını geçirdiği Türk Diplomasi hayatına dair anıları, Türk Siyasi Tarihi yazımı için yararlı ve kullanılması gerekli bir kaynaktır.

Ermeni Dosyası

Asala’nın faaliyeti ve Fransa’da tekerrür eden Ermeni saldırıları karşısında, Dışişleri Bakanlığında İstihbarat ve Araştırma Genel Müdürlüğü adı altında yeni bir yapılanma gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, Ermeni Sorunu’nunun ilmi açıdan araştırılması ve bu sorun ile ilgili hayali ve uydurma rivayetlerin bilimsel açıdan da çürütülmesi için ABD, İngiltere ve Fransa arşivlerinden belgeler toplanmış, bu konudaki yayınlanmış kitaplar da temin edilerek gerekli incelemelere başlanmıştır. Ayrıca, Dışişleri Bakanlığı, Ermeni Sorunu hakkında ilmi ve belgesel bir kitabın hazırlanmasını da istemiştir.²⁰ Kabul edilen bu talep üzerine, Başbakanlık, 9 Şubat 1981’de bu kitap çalışmasının Dışişleri Bakanlığının koordinatörlüğü altında yürütülmesini uygun bulmuştur.²¹ Bunun üzerine, Dışişleri Bakanlığı, Ermeni Sorunu’nun tarih içinde gösterdiği gelişme hakkında objektif ve ilmi bir çalışma yapmak ve bunu bir beyaz kitap halinde yayınlamak amacıyla, bu konuyu Türk bilim adamlarına ve tarihçilere vermek istemiştir.²² Bu amaçla Dışişleri Bakanlığı,

19 Kâmuran Gürün, *Fırtınalı Yıllar*, Dışişleri Müsteşarlığı Anıları, Milliyet Yay., İstanbul 1995.

20 Gürün, *Fırtınalı Yıllar*, s. 286.

21 Gürün, *Fırtınalı Yıllar*, s. 286.

22 Gürün, *Fırtınalı Yıllar*, s. 352.

üniversitelerimize başvurarak bu konuda çalışacak tarihçileri Bakanlıkta bir toplantıya davet etmiştir. Beyaz kitabın yazılması amacıyla bilim adamlarıyla yapılan toplantıda bir istekli çıkmaması nedeniyle, kitabın yazımını düşünce sahibi Büyükelçi Gürün üstlenmek durumunda kalmıştır.²³ Kâmuran Gürün bu şekilde, *Ermeni Dosyası* adlı kitabı hazırlamıştır. Bu kitap TTK tarafından yayınlanmıştır.

Gürün'ün bu çalışması, Türkiye'de Ermeni Sorunu'yla ilgili olarak hazırlanmış, Esat Uras'ın eserinden sonra, en önemli klasik bir eser olduğu söylenebilir.²⁴ Ayrıca, bu kitap İngilizce ve Fransızca'ya da çevrilmiştir.

Gürün kitabın önsözünde, esere neden Ermeni Dosyası isminin verildiğini anlatmakta ve bu konunun konjonktüre göre ülkelerce, "kendileri bakımından bir istifade söz konusu olunca devletler bu dosyayı açmışlar, o dönem geçince kapatıp, yeni bir sebep çıkmasına kadar rafa kaldırmışlardır." demektedir.²⁵ Bu şekilde, Ermeni Sorunu'nun, Türk düşmanlığının bir aracı haline geldiğini vurgulamaktadır. Lozan Antlaşması'ndan sonra, Avrupa devletleri ve Rusya kendi iç meseleleri ile uğraştıklarından Ermeni Dosyası'nı kapatmışlardır. Bu dosya, daha sonra, Kıbrıs Sorunu bir kriz olarak ortaya çıkınca, Ermeniler ve Rumlar arasında İstiklal Savaşı'na benzer bir işbirliği sırasında tekrar açılmıştır.²⁶

Gürün, çalışmasında konu ile ilgili olarak daha önce yazılmış eserlere ve diğer vesikalara dayanmaktadır. Kitap, Ermenistan ve Ermeniler ile ilgili bilgiden sonra, Ermeni Sorunu'nu hazırlayan nedenleri incelemektedir. Osmanlı Devleti'nde Ermenilere yönelik büyük devletlerin politikası çerçevesinde, Ermeni Sorunu'nun ortaya çıkışı ve gösterdiği gelişmeler anlatılmaktadır. I. Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi'nde Ermeni Sorunu, özellikle tehcir ve Lozan Antlaşması çerçevesinde de konu irdelenmektedir. Lozan Antlaşması'nda Mudanya Mütarekesi'nde olduğu gibi Ermenilerle ilgili hiçbir atıf bulunmamaktadır.

Ermeni Sorunu, bugün, Türk Dış Politikası'nın uğraştığı konuların en başında yer almaktadır. Bu sorunun ortaya çıkışı, gelişmesi ve Türkiye için anlamı, Gürün'ün bu eserinde ele alınmaktadır. Gürün bu sorun ile ilgili dosyanın, Türkiye'ye yönelik politikalar çerçevesinde, Batılı ülkelerce zaman zaman açıldığını vurgulayarak konunun bir soykırım ile ilgisi olmadığını be-

23 Gürün, *Fırtınalı Yıllar*, s. 353.

24 Esat Uras, *Tarihî Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul 1976.

25 Gürün, *Ermeni Dosyası*, önsöz.

26 Gürün, *Ermeni Dosyası*, s. 300.

lirterek, ülkemiz aleyhine Ermeni Sorunu çerçevesinde, ileri sürülen iddiaları çürütmektedir. Ayrıca bu eser, Türk kamu oyunun da konu hakkında bilgilenebilmesine yardımcı olarak gençlerimiz ve aydınlarımızı daha bilinçli hale getirmek bakımından da yararlı olmaktadır. Böylelikle, Türk Siyasal Tarih yazımına, bu alandaki eser azlığı karşısında, “Ermeni Dosyası” önemli katkıda bulunmaktadır.

Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)

Rusya ve Sovyetler Birliği, Türk tarihi açısından hayati öneme sahip ülke olmuştur. Rus militarizmi Osmanlı Devleti’ni yıkan nedenlerden birisidir. Rus Devrimi, Türk-Rus ilişkilerine yeni bir zemin sağlamıştır.

Kâmuran Gürün, TTK tarafından basılan bu eserinde, 1917 Rus Devrimi’nden 1953’e kadar ki dönemi, bu yeni zemini irdeleyerek Türk-Rus ilişkilerinin geleceğiyle ilgili değerlendirme yapmaktadır. Gürün, bu eserinde, Türk-Sovyet İlişkilerini 4 bölüm altında incelemektedir. Bunlar, 1917-1923; 1923-1933; 1934-1941; 1941-1953 dönemleridir.

16 Mart 1921 Moskova, 13 Ekim 1921 Kars Antlaşmaları’ndan başlayarak, Türk-Sovyet ilişkileri nedensellik ilkesi çerçevesinde anlatılmaktadır. Boğazlara Sovyetler’in, Çarlık dönemindeki gibi ilgi duydukları vurgulanmakta, bu dönemlere ait eser ve belgeler kullanılmaktadır.

1917-23 dönemiyle ilgili değerlendirmesinde Gürün, “Rusya ile ilişkilerde genellikle bir yakınlık devam etmekle beraber, bunun içten gelen, samimi ve art düşüncesiz bir dostluk olduğunu ve özellikle taraflar arasında tam bir itimat havasının mevcut bulunduğunu söylemek mümkün değildir.” demektedir.²⁷ İlişkilerin II. döneminde yakınlaşmanın pekiştirilmesi çerçevesinde, 17 Aralık 1925 Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması’nın imzalanması üzerinde durulmaktadır. Türk ve Rus ilişkilerindeki yakınlığın, samimiyetin ve işbirliğinin doruğa ulaşması 1925’ten 1933’e kadar ki dönemde olmuştur.²⁸ 1933’ten itibaren ilişkilerde bir iniş dönemi başlamaktadır. İlişkilerin III. döneminde Rusya’nın iç tehditlerden kurtulduktan sonra, büyük güçler arasına girerek Türkiye’ye karşı politikasını değiştirmeye başladığı izlenmiştir. Montrö’de Rusların tutumu olumlu değildir. Montrö, Gürün’ün çalışmasında dikkatle değerlendirilmektedir.²⁹ Bu dönemde, II. Dünya Savaşı’na giden yol ve Savaş’ın patlaması da ele alınmaktadır. Savaş’ın ilk iki yılı değerlendirilmektedir. Çalışmanın son bölümünde, savaş içindeki gelişmeler

27 Gürün, *Türk Sovyet İlişkileri*, s. 100.

28 Gürün, *Türk Sovyet İlişkileri*, s. 113.

29 Gürün, *Türk Sovyet İlişkileri*, s. 153.

Dışışleri Bakanlığının belgeleri ışığında tartışılmaktadır.³⁰ Bu çerçevede, 30-31 Ocak 1943 İnönü-Churchill görüşmesine, 5-8 Kasım 1944 Kahire'de İnönü, Churchill, Roosevelt buluşmasına da atıfta bulunmaktadır. Daha sonra, dostluğun sona erışı de bu bölümde yer almaktadır. Yalta, Potsdam Konferansları değerlendirilmektedir. Dışışleri Bakanı Molotof'un Büyükelçi Selim Sarper'den talepleri belgelere dayanılarak izah edilmektedir ve buradan Türkiye'nin güvenliği için NATO'ya girişı üzerinde durulmaktadır.

Gürün, bu çalışması ile, Türk ve yabancı belgeler yanında, bu konudaki eserlere başvurarak Türk diplomasi tarihi için yararlanılacak önemli bir eser meydana getirmiştir.

Savaşan Dünya ve Türkiye

Kâmuran Gürün, 1919'dan günümüze uzanan Siyasi Tarih araştırmasını 5. Cilt halinde planlamış, bunların ilk üç cildini yayınlatabilmiş diğerlerine ömrü yetmemiştir. Eserinin birinci cildinde, Versailles Sistemi, Osmanlı İmparatorluğu ile Barış Andlaşması'nın hazırlanışı, Barış Andlaşmaları üzerinde durulduktan sonra, 1919-1925 yılları arası ele alınmaktadır. Bu çerçevede, 1919-1925 Türkiye'si ve Barış Andlaşmaları'nın ertelediği sorunlar da tartışılmaktadır. Çalışmanın ikinci cildi, 1926-1939 dönemine ayrılmıştır. Bu çerçevede, Versailles Sistemi'nin çöküşü, kaybolan barış, diktatörlerin hegemonyası, bu dönemde Türkiye'nin dışilişkileri incelenmekte, Savaş'a giden yol ortaya konulmaktadır. Üçüncü cilt, 1939-1945, İkinci Dünya Savaşı'nı ayrıntılı bir şekilde incelemektedir. Diktatörlerin zaferi, sarhoşluğu ve sonu şeklinde ele aldığı bölümlerde, bu savaşın her yönüyle ilgilenmektedir. Ayrıca, ayrıntılı bir şekilde 1939'dan 1945'e kadar Türkiye'nin bu dönemdeki dış politikası da irdelenmektedir. Bu çerçevede, 30-31 Ocak 1943 tarihlerinde gerçekleşen Yenice, Adana görüşmeleri, 3 Kasım 1943 Menemencioğlu – Eden, 4-5 Aralık 1943 İnönü, Churchill, Roosevelt arasında yapılan Kahire toplantıları hakkında ayrıntılı bilgi ve değerlendirme bulunmaktadır.³¹ Planladığı dördüncü cilt Unutulan Barış adı ile 1945-1953 dönemini içermesi ve beşinci cildin Alışılan Savaş adı altında 1953'ten bugüne kadar geçen dönem kapsaması öngörülmüştür. Böylelikle Gürün, 1919'dan bugüne kadar geçen uluslararası ilişkiler tarihi ile ilgili klasik siyasi tarih çalışması yapmış ve 1919'dan itibaren dünyadaki diplomasi tarihiyle ilgili gelişmeleri incelemiştir. Bu eser Siyasi Tarih öğrencileri için bir temel kaynak niteliğini de taşımaktadır.

30 *İkinci Dünya Savaşı Yılları*, Dışışleri Bakanlığı Yayını, Ankara 1973.

31 Kâmuran Gürün, *Savaşan Dünya ve Türkiye* 3, s. 381-400, 413-450.

Dışilişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)

Gürün'ün bu eseri, SBF'de verdiği Türkiye'nin Dış Politikası dersleri ışığında kaleme alınmıştır. Eserin önsözünde, Gürün, bu eserin Türk hariciyesinin son kırk yıllık çalışmalarını özetlemek amacını da taşıdığını belirtmiştir. Eser, II. Dünya Savaşı ile başlamakta, Türk-Rus ilişkileri, Doğu-Batı Bloklarının doğuşu, Doğu-Batı çatışma bölgeleri ve Türkiye, Türk-Yunan İlişkileri üzerinde durmaktadır. 1945'ten itibaren, Türk Dış Politikası'nı konu edinen bu çalışmada, Büyükelçi Gürün, Türkiye'nin 1945'ten başlayarak dış politikasını yönlendiren ana unsurunun Türk-Rus ilişkileri olduğunu vurgulamakta ve bu duruma, 1950'den sonra Kıbrıs anlaşmazlığı ve dolayısıyla Türk-Yunan ilişkilerinin de eklendiğini kaydetmektedir.³² Ona göre, Türk Dış Politikası'nın temel ilkesi ülkenin toprak bütünlüğünü ve tam bağımsızlığını tavizsiz korumak, bütün ülkeler ve özellikle komşularımızla iyi ilişkiler kurmak, Türk milletinin refah ve mutluluğunu sağlamaktır.³³

Bu kitap böylelikle, Türk Dış Politikası çalışmalarında bir kaynak eser niteliğindedir. Bir diplomat olarak, Türk Dış Politikası'nı yorumlayan Gürün, bu bakımdan, ilginç bir çalışma yapmış olmaktadır.

Türkler ve Türk Devletleri Tarihi

Gürün, Atatürk'e ithaf ettiği bu eseriyle ile genel Türk Tarihi hakkında yararlı bir çalışma yapmaktadır. Türkler ve Türk yurdundan, Türk ırk ve Türk boylarından, Türk dilinden başlayarak, tarihte değişik zamanlarda ortaya çıkan Türk Devletleri hakkında bilgi vermektedir. 20. yy. da Türk dünyasının durumuna değinmektedir. Böylelikle Türk tarihinin anlaşılması çalışmasına bir katkı yapmış olmaktadır. Gürün, bu çalışmayı yapmada Atatürk'ten ilham aldığını belirtmektedir. Türkler'in dünya tarihindeki rollerini ortaya çıkarmayı amaçladığını ve Türk Tarihi'ni araştırarak, amacının "Ne Mutlu Türküm" demenin ne kadar doğru olduğunu da ortaya çıkarmak teşkil ettiğini kaydetmektedir.³⁴ Bu eser ayrıca, özel olarak Gürün'ün, genel olarak Türk diplomatının milliyetçi yönüne de vurgu yapmak imkanını vermektedir.

32 Gürün, *Dışilişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan günümüze kadar)*, s. 3.

33 Gürün, *Dışilişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan günümüze kadar)*, s. 7.

34 Gürün, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, s. 11-13.

Sonuç

Büyükelçi Kâmuran Gürün, başta anıları olmak üzere, kaleme aldığı eserler ile Türk diplomasi tarihine katkı sağlamıştır. Eserleri ayrıca, Türk Siyasal Tarihi yazımını için kaynak niteliğini de taşımaktadır.

35 yıllık meslek hayatını kapsayan, tuttuğu notlara dayalı, anılarının içerdiği belgeler, özellikle Türk-Yunan ilişkilerini iyi anlamak için başvurulacak bir temel eserdir. Aynı şekilde, anılarının üçüncü cildinde, Dışişleri Müsteşarı olduğu dönemde, 1980 Askeri Darbesi sonrası durum hakkında yer alan bilgiler de önemlidir. Bunun yanında Türk-Romanya ilişkileri CENTO'nun faaliyeti de anılarda yer almaktadır.

Büyükelçi Gürün kaleme aldığı Ermeni Dosyası adlı kitabı ile de Türk siyasal tarihi çalışmasına klasik bir eser kazandırmıştır. Bu eser, Türkiye'de Ermeni Sorunu hakkında yazılmış en iyi çalışmaların başında yer almaktadır.

1920-1953 dönemi Türk-Sovyet ilişkileri konusundaki çalışması da, kullanılan kaynaklar ve yapılan değerlendirmeler çerçevesinde, Türk-Sovyet ilişkilerinin başlangıç dönemini anlamak için önemli bir eserdir.

Savaşan Dünya ve Türkiye adı altında 1919'dan 1945'e kadar uluslararası ilişkileri tahlil eden diplomasi tarihine yönelik yayınlanmış üç ciltlik eseri de, Türk Siyasal Tarih literatürü için bir referans eser niteliğindedir. Dışişlikiler ve Türk Dış Politikası adlı eserinde, diplomat olarak Türk Dış Politikası'nın ana sorununu teşkil eden Türk-Rus ve Türk-Yunan ilişkilerinin anlaşılmasına katkı yapmaktadır. Türkler ve Türk Devletleri Tarihi kitabı ise, Türk Tarihi'nin genç nesil tarafından anlaşılacak kıvanç duyulmasına yönelik bir çalışmadır ve Atatürk Milliyetçiliği'ne katkıda bulunmaktadır.

Böylelikle, Kâmuran Gürün bize, tarihçi kimliğiyle de ön plana çıkabilecek değerli bir Türk diplomatı örneğini vermektedir. Türk Diplomasi Tarihi yazımını zenginleştirecek Türk diplomatlarının anı ve eserleri de bu alandaki boşluğu doldurabilecek niteliktedir.

KAYNAKLAR

Burçak, Rıfık Salim, *150 Yıllık Türk-Yunan İlişkilerinin Düşündürdükleri*, Prof. Dr. Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan, SBF Yay., Ankara 1981.

Çavuşoğlu, Mevlüt, "2016 yılı başında Dış Politikamız", *Dışişleri Bakanlığının 2016 Mali Yılı Bütçe Tasarısının TBMM Plan ve Bütçe Komisyonuna Sunulması Vesilesiyle Hazırlanan Kitapçık*, Ankara 2016.

Fırat, Melek, "Dünya'da Siyasi Tarih Disiplininin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", *Türkiye'de Siyasi Tarih Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu*, Ankara 2006.

Gürün, Kâmuran, *Akıntıya Kürek Bir Büyükelçinin Anıları*, Milliyet, İstanbul 1994.

Gürün, Kâmuran, *Bükreş-Paris-Atina Büyükelçilik Anıları*, Milliyet, İstanbul 1994.

Gürün, Kâmuran, *Fırtınalı Yıllar Dışişleri Müsteşarlığı Anıları*, Milliyet, İstanbul 1995.

Gürün, Kâmuran, "Tarih ve Hatıralar", *Belleten*, cilt:LX.

Gürün, Kâmuran, *Ermeni Dosyası*, TTK Yay., Ankara 1983.

Gürün, Kâmuran, *Savaşan Dünya ve Türkiye 1*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1986.

Gürün, Kâmuran, *Savaşan Dünya ve Türkiye 2*, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1997.

Gürün, Kâmuran, *Savaşan Dünya ve Türkiye 3*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 2000.

Gürün, Kâmuran, *Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)*, SBF Yayını, Ankara 1983.

Gürün, Kâmuran, *Türkler ve Türk Devletleri Tarihi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1984.

Gürün, Kâmuran, *Türk-Sovyet İlişkileri (1920-1953)*, TTK Yay., Ankara 2010.

İkinci Dünya Savaşı Yılları, Dışişleri Bakanlığı yayını, Ankara 1973.

Mumcu, Ahmet, *Siyasi Tarihe Giriş*, Ankara 1980.

Ortaylı, İlber, *Çağrı Erhan'ın Türk-Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, Ankara 2001.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih İlk Çağlardan 1918'e*, İmge Yayınevi, Ankara 2005.

Türkiye Dış Politikasında 50 Yıl, Lozan (1922-1923), Dışişleri Bakanlığı Yayını, ts..

Uras, Esat, *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi*, İstanbul 1976.

Ülman, A. Haluk, "Türkiye'de Siyasi Tarih Yazıcılığı ve Siyasi Tarihçilerimiz", *Türkiye'de Siyasi Tarih Gelişimi ve Sorunları Sempozyumu*, Ankara 2006, s. 23-30.